

Носова Б. М.,
канд. наук із соц. комунік.

Nosova Bogdana,
PhD (Social Communications Sciences)

УДК 007 : 304 : 070

Переосмислення ролі міжнародної комунікації в розвитку української нації: відображення в медіа

Rethinking of the Role of International Communication in the Development of Ukrainian Nation: Reflection in Media

РЕФЕРАТ. Стаття присвячена вивченню провідної ролі публіцистики О. Забужко й Т. Снайдера в міжнародній комунікації. Ідеться про їхні численні статті та інтерв'ю опубліковані в зарубіжних ЗМІ в період боротьби українців за свободу і гідність під час двох революцій: Помаранчевої революції (2004) та Революції гідності (2013–2014). Їхні праці розширили науково-суспільний дискурс українських революцій. Реципієнтами їхньої комунікативної діяльності стали численні закордонні медіаспоживачі. Їхнє бачення української історії, української ідентичності, виникнення й розвитку української нації – відмінне від традиційного західного. Важливою є їхня просвітницька позиція щодо українського дискурсу в західних медіа. Публіцистика О. Забужко й Т. Снайдера в міжнародній комунікації на певний час відкрила світові українську дійсність – реалії однієї з найбільших європейських країн.

Ключові слова: інтелектуали, комунікація, медіа, публіцистика, стаття.

ABSTRACT. This article is devoted to the study of the leading role of O. Zabuzhko and T. Snyder's opinion journalism in international communication. It is about their numerous articles and interviews presented in the foreign media during the Ukrainian fight for freedom and dignity during the two revolutions: the Orange Revolution (2004) and Dignity Revolution (2013–2014). Their works expanded academic and public discourse of Ukrainian revolutions. Numerous foreign media consumers were recipients of their communication activities. Their vision of Ukrainian history, Ukrainian identity, origin and development of Ukrainian nation is different from the traditional Western one. Their educating viewpoint on the Ukrainian discourse in Western media is important. O. Zabuzhko and T. Snyder's opinion journalism in international communication opened the Ukrainian reality to the world for some kind of time. This is the reality of one of the largest European countries.

In this article we would like to draw attention to how the international communication expands. The international communication is assuming new qualities, through the dialogues of modern intellectuals. The quality media publish or broadcast these dialogues and publishing houses publish them also in single books. This literature is mostly translated; these texts correspond to opinion journalism dialogues, interviews, and conversations according to the genre features.

The relevance of this article's topic is dictated by the facts that the texts of dialogues published as the books, are still remain unsearched. Their emergence is intense and demonstrates the public interest in intellectual texts written by renowned and esteemed authors. The aim of the article is to analyze the features of lines of books – such as O. Zabuzhko and T. Snyder's collections of articles, interviews. These books aroused particular interest among critics and readers.

Keywords: Intellectuals, Communication, Media, Opinion Journalism, Article.

Вступ. Міжнародну комунікацію у всіх власних її напрямках пильно розглядають фахівці з міжнародних відносин. Численні праці на цю тему майже не утворюють прогалин для окремих досліджень. Але професійні обговорення різних тем, пов'язаних із особливостями між-

народної комунікації – від загального й до філософського її обґрунтування, породжують нові аспекти, до вивчення яких проявляють інтерес, наприклад, медіадослідники. Основний пласт становлять міждисциплінарні медіадослідження: філософські питання комунікативних механізмів у сучасному розвиненому суспільстві, стратегічні комунікації у міжнародних відносинах тощо.

Звертаючись до основ комунікації, не можемо обминути позицію Дж. Д. Пітерса стосовно комунікативних впливів. Так, Дж. Д. Пітерс вважає, що проблема комунікації «полягає в нездоланній відмінності «я» й іншого. Найтяжче у комунікації не те, щоб бути вірним власному внутрішньому світові, а те, щоб мати милосердя до інших і ніколи не вбачати у них самих себе, як це ми звикли робити» [1, с. 278]. Можливо, що цей пафос «милосердя до інших» не завжди виступає орієнтиром у складному й мінливому світі міжнародної комунікації. Але теоретично визнати прагматизм вирішення надскладних міжнародних відносин, кризових явищ і військових конфліктів через милосердя намагаються інтелектуали, світоці національної думки, політики, дипломати, представники влади. Ми приймаємо як довершений факт те, що міжнародна комунікація є частиною і водночас урізноманітненням комунікації взагалі, то також визнаємо, що «у понятті «комунікація» сплелося безліч культурних та інтелектуальних рис, якими позначений внутрішній конфлікт нашої епохи» [1, с. 11].

ПЕРЕФРАЗОВУЮЧИ Дж. Д. Пітерса, можемо зазначити, що відчуття внутрішнього конфлікту епохи приводить до переосмислення ролі міжнародної комунікації. Найпомітніше відбувається це в напрямі включення до комунікативного процесу представників громадянського суспільства. Тобто народна дипломатія, рухи на підтримку процесів європейської інтеграції актуалізують роль громадського сектору в міжнародній комунікації. Засоби масової комунікації є доміантним чинником у процесі розширення впливів міжнародної комунікації. Водночас ЗМК виступають інструментарієм комунікативних дій. У статті хотілося би привернути увагу до того, як розширюється міжнародна комунікація, набирає нових якостей, за рахунок діалогів інтелектуалів сучасності, що їх публікують / транслюють якісні медіа, а також видавництва видають окремими книжками. Це, здебільшого, перекладна література, за жанровими ознаками тексти відповідають публіцистичним діалогам, інтерв'ю, бесідам.

Актуальність теми статті продиктована тими фактами, що діалогізовані тексти, видані як книжки, залишаються все ще не дослідженими. Їх інтенсивна поява свідчить про інтерес до інтелектуальних текстів знаних і шанованих авторів. Мета статті – проаналізувати особливості тема-

тики книжок, збірників статей, інтерв'ю О. Забужко й Т. Снайдера, які викликали особливий інтерес, що підтверджують відгуки критиків і читачів. Для розв'язання поставленого завдання використано загальнонаукові методи дослідження: аналіз і синтез, аксіологічний.

Теоретична база сформована на ґрунті аналізу деяких праць зарубіжних і українських учених: Д. Мак-Квейла стосовно теорії масової комунікації, Е. Саїда щодо публічної ролі письменників та інтелектуалів, П. Бурдьє про логіку «полів», А. Єрмоленка – комунікацію, життєвий світ, дискурс, Г. Почепцова про комунікативні механізми сучасного суспільства.

Проживаючи в насиченому інформацією світі, ми намагаємося зрозуміти його раціональність і зв'язки між членами суспільства, які утворюють різні спільноти. Незалежно від того, чию лекцію слухатимемо, чию публіцистику читатимемо – О. Забужко чи Т. Снайдера про українську ідентичність, – це буде «крик України» [2]. Американський учений подає свої думки як наукові дослідження про Україну в кількох монографіях і організовує наукову конференцію за назвою: «Мислити з Україною» / «Ukraine Thinking Together». У зарубіжних впливових виданнях він публікує статті, інтерв'ю, коментарі впродовж 2013–2014 рр. Його праці мають різні тематичні назви-програми, назви-заклики. Із самих заголовків можна скласти уявлення про спрямованість дослідницьких і водночас публіцистичних статей Т. Снайдера: «Вихід для України», «Україна: нова диктатура», «Не дайте Путіну захопити Україну», «Що Захід винен Україні», «Якщо Росія проковтне Україну – європейській системі кінець», «Величезні ставки битви в Україні» тощо. Ці публікації становлять частину його книжки «Українська історія, російська політика, європейське майбутнє».

Про інформацію та образи Помаранчевої революції 2004 р. написала О. Забужко. Спочатку це були статті в різних зарубіжних виданнях. Згодом вона оформила ці тексти в книжку «Let My People Go: 15 текстів про українську революцію» [3]. Необхідність у публікації книжки й перевиданні статей вона пояснила потребою не забувати ідеали Майдану і примножувати його здобутки. Також письменниця була стурбована байдужістю ЗМІ до наслідків тієї революції, байдужістю багатьох відповідальних осіб до постреволюційних перспектив: «Нація з «відбитою» історичною пам'яттю (...) у черговий раз спускає в каналізаційну трубу свою історію – просто тому, що не вміє собі з нею поради» [3, с. 5].

Публікації обох авторів несли в міжнародний комунікативний простір впливових зарубіжних видань найновішу на той час інформацію про українське революційне націєтворення, транс-

формацію української національної ідентичності. Чому, власне, треба писати про історію, яку проживає народ, майже паралельно? Ці приватно трансформовані факти залишаються ілюстрацією до тих архівних знахідок, що спливатимуть із віддалі часу. Можливо, вони допоможуть наступним дослідникам перепрочитати формулу української ідентичності, що трансформувалася під час боротьби за долю всієї країни. Найкраще таку позицію пояснила О. Забужко: «Історія ж, котра не стає культурою – оповіддю, текстом, задокументованою людською «сторі» про гнів і страждання, любов і віру, – завжди приречена залишатися всього тільки відкритою зоною для політичних спекуляцій. І не більше» [3, с. 8].

Для англомовного світу читачів О. Забужко й Т. Снайдер, відповідно до часу подій, подали актуальні адекватні тексти про українську дійсність. Усупереч пропагандистським міфам, що проникали в західні ЗМІ стараннями російських фахівців гібридних воєн, професійний погляд інтелектуалів змінює тло, на якому сприймається правда й істина як частина міжнародної комунікації. Наша позиція полягає в тому, щоб на даному етапі як гіпотезу проводити думку про те, що формування політичної пам'яті про український народ, його націєтворчі прагнення, у міжнародній комунікації здійснюється не лише кар'єрними дипломатами, громадськими організаціями, а й через потужні дії інтелектуалів. Відповідно до теорії Д. Мак-Квейла: «Для більшості людей інформація, образи й ідеї, які подають медіа, – це основне джерело усвідомлення спільного минулого (історії) та соціальної теперішності. Це склад спогадів, показник того, де ми і хто ми (ідентичності), орієнтир для майбутнього. (...) медіа часто допомагають нам утворювати власне сприйняття та визначення соціальної дійсності та нормальності для утворення спільноти. Вони – це основне джерело стандартів, моделей і норм» [4, с. 71].

Завдяки розвитку технологій передавання інформації, стала можливою якісна комунікація. У темі статті є приклади того, як письменниця і науковець налагодили міжнародну комунікацію в глобалізованому світі. Міжнародна комунікація в такий спосіб долучилася до поширення фактів про сучасну українську політичну історію, а також про трансформацію української ідентичності.

Описуючи дію інструментарію «м'якої сили» (теорія «м'якої сили» належить Дж. Наю), український науковець Г. Почепцов стверджує, що «у тривалішій перспективі та у менш інтенсивній манері країни рухаються чужими територіями своїм іншим потенціалом, найперше культурним і політичним» [5, с. 18]. Застосування цієї сили надає хороші результати, навіть, якщо вже вичер-

пані впливи жорсткої сили, також застосування «м'якої сили» через результати віддалені у часі буде завжди належати до стратегічних рішень, як вважає Г. Почепцов [5, с. 28]. На прикладі участі О. Забужко й Т. Снайдера в міжнародній комунікації безпосередньо через публікації статей у ЗМІ та виходячи з їхніх мотивів такої діяльності, можемо стверджувати, що це спонтанне явище, ініційоване самими інтелектуалами, а не на прохання державних структур. Отже, тут немає стратегічного рішення на високому рівні про заохочення до впливів міжнародних спікерів щодо пояснення революційних і військових подій в Україні в ХХІ ст.

Ще одне дослідницьке питання потребує побіжного з'ясування. Як співвідносяться в суспільній думці інтелектуали, письменники, науковці. Про це популярно написав у своїх працях Е. Саїд. Він радить у широкому розумінні не робити докорінного розрізнення між письменниками й інтелектуалами: «... оскільки й ті, й інші діють у новій царині громадського, над якою домінує глобалізація (...) – їхню громадську роль як письменників та інтелектуалів можна розглядати й аналізувати сукупно» [6, с. 129]. Серед інших зауваг Е. Саїда, що дотичні до нашої теми, цікавими є його погляди на ідентичність. Він виступає за перегляд уявлень про національну ідентичність, «оскільки світ, з точки зору демографії, став значно більш інтегрованим і змішаним, ніж будь-коли досі» [6, с. 35].

Повертаючись до громадської ролі письменників та інтелектуалів, Е. Саїд також звертає увагу на зміни, що стосуються питання бути чи не бути письменникам та інтелектуалам поза політикою: «Парадоксально, але складність цього питання для окремого письменника й інтелектуала полягає в тому, що царина політичного та громадського розширилася настільки, що вже здається не має кордонів» [6, с. 121]. У своїх працях Е. Саїд не радить особливо розрізняти термін письменник-інтелектуал, а також відверто згадує тлумачення інших авторів щодо того, як у глобалізованій економіці розчиняються ідеї інтелектуальних романтиків. Він зосереджується на кількох мовних культурах, де цікавість до публічних інтелектуалів зростає, а поле використання цього поняття розширилося. Так, він пише: «У трьох або чотирьох цілком відмінних мовних культурах, на яких я дещо знаюся, значення письменників та інтелектуалів виразно, та й усеціло очевидна: частково тому, що багато хто й досі відчуває потребу вбачати в письменникові-інтелектуалові людину, котру слід слухати як поводиря по бентежному теперішньому, а також як лідера угруповання, течії або ж групи, що бореться за збільшення своєї влади та впливу» [6, с. 121–122]. На наш погляд, поводириські функції

властивіші, ніж лідерські. На українському політичному ґрунті, починаючи з 90-х рр. минулого століття, письменники, які пішли в політику, в політичні партії та рухи, набули трибунної публічності, але втратили авторитетність продукту письменницької праці. Тих, хто працював у парламенті, уряді часто ідентифікують із політичними й урядовими прорахунками. Їхні книжки не входять до десятки лідерів продаж. Вони особисто використовують ЗМІ як публічну трибуну критичного ставлення до політичного сьогодення, іноді підхоплюють провладну позицію окремих політичних лідерів. Об'єктивно висловитися можуть окремі письменники-інтелектуали, які відсторонено аналізують історичні процеси, не беручи участі в політичних конфігураціях, як І. Дзюба, О. Забужко. Т. Снайдер як представник американської наукової школи також вільний у пошуку істини. Власне, з цих причин нами взято до розгляду націєтворчу публіцистику, що переосмислює міжнародну комунікацію.

У культурі українських медіа не надто поширена традиція звертання за фаховими оцінками до представників вищої школи. Як правило, коло експертів із університетських кафедр, присутніх у ЗМІ, обмежене й повільно поповнюється прізвищами молодих фахівців. Наші висновки не є завершальними, оскільки ситуація в науковому світі зазнає динамічних змін, а тому ми претендуємо лише на ілюстрацію до висновків Е. Саїда. Його легкий поділ, може навіть натяк на існування інтелектуалів академічних і неакадемічних тільки підкреслює їхню роль у публічних змаганнях мислителів. Е. Саїда «майже жахає контраст між світом академічного інтелектуального мовлення з його зазвичай закритою в собі, насиченою жаргоном, незагрозливою войовничістю та тим, що робиться в публічній царині довкола» [6, с. 125].

Дослідницькі питання, розглянуті в статті, свідчать про обмежене коло тих українських інтелектуалів, які публікують свої праці на загальнополітичну тематику з експертними оцінками в закордонній пресі. Не надто багато в Україні й прихильників, таких як Т. Снайдер. Але нас цікавить, в який спосіб увага до українських націєтворчих питань з боку академічних і неакадемічних інтелектуалів надає переосмисленої першочергової ролі міжнародній комунікації. На прикладі виступів і публікацій О. Забужко й Т. Снайдера переконаємося в медіадомінантності української тематики, її лідируючій присутності в світових медіа, якщо йдеться про діалоги авангардних сторін геополітики.

Свого часу П. Бурдье детально проаналізував структурні утворення й діяльність академічних інституцій у своїх працях і діалозі з Л. Ваканом. У його висновках знаходимо деякі пояснення

того, що ніби замикається колом українських академічно нерозв'язаних проблем. П. Бурдье у розмові з Л. Ваканом торкнулися соціологічних аспектів теоретичних знань, «інтелектуалістських і теоретистських» похибок, відмінностей «між науковою працею і чистою рефлексією». Отже, з погляду П. Бурдье: «Як будь-який соціальний простір, академічний світ є місцем боротьби за правду про науковий світ і про соціальний світ загалом. (...) Але особливість академічного світу полягає в тому, що його вердикти і твердження мають неабиякий вплив на суспільство. (...) Здійснення інтервенції в ролі соціолога спокушує можливістю приписати собі роль нейтрального арбітра, судді, розподільвача добра і зла» [7, с. 18–19]. Зарубіжний учений, який зацікавився вивченням найновішої української історії, зіткнутої з безкомпромісної боротьби, перемог і поразок, – події 2013–2014 рр. в Україні – відчув та інтерпретував її як європейське майбутнє держави і нації. В одній зі своїх лекцій Т. Снайдер мотивував, чому вважає «осьовим десятиліттям» 1970-ті рр.: «Бо саме у 1970-х стає відчутною конкуренція між двома ідеями інтеграції, конкуренція, що триває досі й має стосунок до сучасної України» [8, с. 28]. Таким це десятиліття стало завдяки тому, що СРСР «перетворився на утопію» і в нього більше не було сподівань, що «українці стануть радянськими громадянами, залишаючись українцями» [8, с. 28]. Другим уже європейським проектом інтеграції Т. Снайдер вважає укладання Гельсінської угоди. Він також загострює увагу на появі конкурента європейського проекту – «ідеться про євразійський проект», що постав у РФ [8, с. 31]. У підсумку характеристика цього проекту, за Т. Снайдером, має такий вигляд: «Це послідовний проект, який має на меті зруйнувати Європейський Союз і заступити його геть іншим європейським проектом» [8, с. 33].

Для Т. Снайдера ідея повернення національної держави для українців є утопією, як і для італійців чи бельгійців, а політику Росії щодо України він вважає ще й випробуванням для ЄС. Тому в майбутньому: «Або Європа буде разом, або Європа буде Євразією» [8, с. 34]. Треба зауважити, що в публічних дискусіях із українськими вченими у Т. Снайдера є не лише послідовники, а й ті, хто розмивають його висновки, тобто сумніваються в окремих аспектах трактування російської стратегії щодо ролі ультраправих у Європі, майбутнього ЄС, а також тяжіють до ідеї С. Гантінгтона про те, що «XXI століття буде століттям декількох регіональних центрів влади і балансів між ними» [8, с. 41]. Треба мати на увазі, що Т. Снайдер може собі дозволити емоційні оцінки в дискусії та коментарях. Очевидно, що за переконливість тверджень, за стрімкість і сміливість

гіпотез йому так пасує його ж улюблений символ «криголам». Про це якось у дискусії нагадав К. Сігов [8, с. 55].

Для нас важливо, що Т. Снайдер відносить події 2013–2014 рр. в Україні «як ще один вимір української кризи як кризи європейської» [8, с. 54]. Також за його спостереженнями існують «напівприховані кризи в європейському та американському політичному мисленні» [8, с. 54]. Такі кризи заважають осмислити події українського Майдану в міжнародних масштабах. Тобто в Т. Снайдера знаходимо відверті оцінки слабкості міжнародної комунікації в темах російської політики стосовно української боротьби за європейські цінності, провалу в розумінні лівими європейськими інтелектуалами основоположних цілей Майдану. Тому в його виступах риторичні запитання, на кшталт: як могли ліві інтелектуали в багатьох випадках «стати на бік клептократів, авторитарних керівників і квазіфашистів» [8, с. 53], перемижуються зі щирим здивуванням від того, що «так багато людей, котрі симпатизують Майданові, належать до табору лібералів і традиційних консерваторів, або ліберальних консерваторів, у Німеччині та США» [8, с. 53]. Сила народного Майдану, його згуртованість у боротьбі за європейське майбутнє на якийсь час відсунули в бік всі недоліки українського державотворення. Із комунікації в соціальних мережах – так технологічно почався Майдан. Його емоції і його настрої зберігали тексти, що їх розміщували часто невідомі доти автори в інтернеті. Згодом у видавництві «Комора» частина текстів вийшла збіркою «Літопис самовидців: Дев'ять місяців українського спротиву». Аналізуючи статті Т. Снайдера знаходимо в них виважену історичну оцінку подій, критичний погляд на їх інтерпретацію в англійському світі, точні, майже портретні описи українського політичного середовища. І також помічаємо ту ноту високих почуттів, що їх породжує «класична народна революція», (визначення Т. Снайдера), що прочитуємо у свідків подій – авторів соцмереж [8, с. 99].

У публіцистиці Т. Снайдера дуже часто трапляються зауваження щодо однобокого, викривленого сприйняття українських проблем на Заході. Кожен такий факт він намагається аргументовано спростувати, наприклад, як у статті «Забавки з минулим» («Spielchen mit der Vergangenheit») для німецького видання «Der Spiegel Online» [9]. Зокрема, Т. Снайдер пише: «Щоразу, коли в Європейській політиці заходить про Україну, українців подають як націоналістів із невідрефлексованою позицією щодо власного минулого. (...) Уявлення, що українська ідентичність обтяжена за своєю природою, дуже вигідне, адже виправдовує нічого-не-роблення; (...) Применшення України до статусу колонії – це

компіляція історії на догоду російській політиці» [8, с. 84]. Стосовно того, як Україна подає себе світові висловлено багато критичних зауважень у дослідницьких працях українських учених. Ще в 1999 р. професор О. Пахльовська на Міжнародному конгресі українців проголосила, що «сьогодні питання європоцентричних орієнтацій України – це українське «бути чи не бути»» [10, с. 172]. Вона також дійшла висновку, що «структурна та інституційна слабкість Української держави, зумовлена цілком очевидними історичними причинами, перешкоджає як виробленню української геополітичної ідеї, так і проєкції цієї ідеї на площину міждержавних відносин» [10, с. 166]. Звичайні висловлювання вченого, що несли застереження і побажання модернізації українського національного простору, робити його комунікативно сприйнятним у міждержавних відносинах. Порівнюючи висновки в статтях О. Пахльовської, написані майже десять років тому, й публіцистику Т. Снайдера 2013–2014 рр., можемо зробити висновки про те, що зміни в політичному, соціальному, культурному просторі українського суспільства відбувалися повільно, не відформатовували інтелектуальних побажань якісної української журналістики. Окремі імітаційні, провокативні дії влади та відсутність життєво необхідних реформ привели до вибухової протестної хвилі – двох Майданів. У випадках обох народних революцій націєтворчі державні пріоритети пропонувалися в протестних відозвах і проєктах, народжених на Майданах. Їх смислове наповнення через міжнародну комунікацію у 2013–2014 рр. поширював у своїх публікаціях Т. Снайдер. У 2004 р. – О. Забужко.

Т. Снайдер як науковець фіксує позицію РФ у період захоплення Криму і ведення війни на території Донецької й Луганської областей, дії режиму В. Януковича й «диктаторські закони» від 16 січня 2014 р., російську пропаганду й популістську медійну кампанію євразійського союзу, а також позиції лівих і правих політичних партій у країнах ЄС щодо війни на східних кордонах України. Т. Снайдер також бачить майбутнє України європейським: «Якби Європейський Союз надав Україні формальний статус кандидата на членство в ЄС і оголосив, що та зможе стати повноцінним членом років, скажімо, за десять, якщо виконає всі адміністративні та політичні зобов'язання, сталося відразу б дві речі. По-перше, Україна зараз, як Польща та інші країни до неї, отримала би позитивний стимул усунути справжню біду країни – корупцію. (...) По-друге, міжнародні інвестори, включно з російськими, котрі зараз залишають Росію, прийшли б в Україну. Економічний розвиток, який це може принести Україні, був би дуже вигідним для ЄС, адже це стабілізувало б його східний кордон, засвід-

чивши, що європейські цінності не лише привабливі, а й ефективні» [8, с. 221]. Підтримуючи українські вартості, пропагуючи їх у середовищі європейських і американських медіаспоживачів, Т. Снайдер вибудовує образ молоді держави без перебільшень і прикрас. Він творить фрейми, які розходяться цитатами у різних виступах і діалогах: «Україна не має історії без Європи, але й Європа не має історії без України. Україна не має майбутнього без Європи, але й Європа не має майбутнього без України» [8, с. 194]. Можна припустити, що це та правда інтелектуала, яку воліють помічати не всі політики.

Дослідниця О. Квасниця, розмірковуючи про посередницьку функцію журналістів, подає коментарі до різних визначень, хто такі інтелектуали. Найбільше уваги вона приділяє роботі Ж. Леклерка «Соціологія інтелектуалів», зупиняючись на його зауваженні, що інтелектуали є відповідальними суспільними особами, неофіційно вповноваженими проголошувати відверту правду про суспільство. Однак О. Квасниця небезпідставно, з певним сумнівом, ставиться до деяких визначень Ж. Леклерка стосовно журналістів як нового типу інтелектуалів. На її погляд, це може бути й псевдоінтелектуал – «медіапосередник з претензією на інтелект та інтелектуальну владу, зокрема, завдяки явищу медіатизації» [11, с. 160].

О. Забужко має власну історію Помаранчевої Революції і потребу про неї розповідати світові. Вона намагалася своєю публіцистикою нейтралізувати «політичні міфи російського вибору», якими «послугується західна преса» [3, с. 30]. Ще у 2004 р. попереджально для України й для Європи звучали її слова: «Владімір Путін, який так хутко зумів знову перетворити свою країну на концтабір, цілковито зацькований пострахом тероризму, тепер слугує основною підтримкою й опорою українським бандитам» [3, с. 26].

Письменниця у своїх текстах розкриває кліше й ярлики, до використання яких вдаються зарубіжні журналісти, пишучи про політичні події в Україні. Вона одна з перших називає dokonані факти сучасної історії розвитку окремих політичних особистостей в Україні як частини російського політтехнологічного проекту. «Сумніваюся, чи ми коли-небудь достеменно визнаємо, скільки мільйонів російських нафто-доларів було витрачено на цей проект... («президент Янукович»)» [3, с. 43].

Щодо поширених кліше західних журналістів, вона називає таке: «...кандидат від влади Віктор Янукович є, мовляв, «проросійським», а кандидат від опозиції Віктор Ющенко – «прозахідним»» [3, с. 42]. Для читачів «The Wall Street Journal», де була опублікована цитована тут стаття «Українська солідарність» («Ukraine's Solidarity») [12], письменниця у дошкульних по-

рівняннях пояснює, що для українського виборця все відомо про кандидатів. Зокрема, «колишній губернатор Донецька, пан Янукович репрезентує у владі так званих «донецьких братків» – бізнесовий клан зі скандально відвертим кримінальним минулим» [3, с. 42–43]. – пише О. Забужко, уточнюючи, що цей клан «тісно пов'язаний із подібними мафіозними кланами Росії» [3, с. 43].

У статті «У 1980 була Польща, у 1989 – Прага. Тепер наша черга» («It was Poland in 1980, Prague in 1989. Now It's our Turn»), опублікованій у «Spiegel Online International» [13], вона також звертає увагу читачів на незнання української ситуації зарубіжними ЗМІ: «Дуже шкода, що західна преса майже повністю прогавила два перші акти драми – президентську кампанію та фальсифікацію в першому турі» [3, с. 52]. Також вона нагадує, що європейські ЗМІ інформували «про нинішню українську драму на підставі російських джерел,» а це «приблизно те саме, що описувати Рух Опору за протоколами гестапо» [3, с. 51–52].

О. Забужко називає дві похибки зарубіжних ЗМІ: довірливе сприйняття, буцімто, «рівних» результатів першого туру і розколотість суспільства на непримиренні стани «російськомовний схід» і «українськомовний захід», а також брак непроплачених мітингів «на підтримку Януковича» [3, с. 53]. Авторка не заперечує електорат Януковича. На сході й півдні країни люди мали інформацію, що «надавалася проурядовим та російським телебаченням» [3, с. 54], частина виборців існує «у своєму віртуальному СРСР». Але вона зауважує, що такі люди добровільно не здатні виходити й підтримувати свого президента, а пострадянський режим інспірує розкол у часі – між минулим і сьогоденням. Письменниця пояснює причини й передумови народження української політичної нації, громадянського суспільства. А гасло «Народ не подолати!», на її думку, дає підстави відчувати, що «ми справді єдині як нація», попри багато відмінностей – соціальних, релігійних, мовних, культурних, які існують у країні «з чим найбільш буремно-драматичною історією в Європі» [3, с. 58].

У інтерв'ю «Suddeutsche Zeitung» О. Забужко нагадує журналістам і читачам, що «досі Захід не надто переймався долею України, а деякі західні політологи дозволяли собі навіть відкрито сумніватися, чи ми справді є нацією». Вона вважає, що проблема тут полягає в тому, що для Заходу Україна «тривалий час залишалася незнаною країною, «сірою зоною», яку здала було легко сплутати з Росією чи Білоруссю». Із західного середовища вона виокремлює Польщу, яка була «єдиним винятком», а поляки «виявилися справді чудовими сусідами» [3, с. 70].

Події Помаранчевої революції – це й є доказом

народження нації – така ідея наявна в багатьох відповідях письменниці. Її хвилює брак єдності й політична млявість європейців у сприйнятті демократичного пориву українців до європейських цінностей. О. Забужко побачила, як українська революція проектується у геополітичному просторі: «В Україні зараз вирішується не багато не мало, як питання – чи наш «новий пречудовий світ» XXI сторіччя готовий допустити до тоталітаризму в Європі, чи (поки що?) ні» [3, с. 71].

Майже в кожній статті, інтерв'ю О. Забужко наголошує на актуальному стані – народження української політичної нації. І це в той час, коли «навіть сама наша національна ідентичність на час розвалу СРСР опинилася була на межі зникнення» [3, с. 86]. З усіх комунікативних інструментів найпозитивніше вона оцінює інтернет: «Взагалі про роль інтернету в цій революції коли-небудь дисертації буде понаписувано, настільки важливою виявилася ця «зона свободи» [3, с. 92]. Письменниця в інтерв'ю для інформаційного агентства УНІАН занепокоєна післяреволюційними реформами в Україні: «Адже наразі між народом і новою владою сильного «зворотного зв'язку» ще нема: ні реальних політичних партій, ні «четвертої влади» (незалежної преси, яка вмгла б не лише спускати інформацію «згори вниз», а й подавати «знизу нагору», представляючи українське суспільство таким, яким воно є насправді), – все це ще треба створювати, і працювати над цим має не лише уряд, а ми всі, всією громадою – повсякдень і повсякчас» [3, с. 103].

Досліджуючи переосмислення міжнародної комунікації на прикладах публіцистики О. Забужко й Т. Снайдера, написані ними в періоді українських Майданів діходимо висновку, що їхні праці спричинилися до розширення науково-суспільного дискурсу українських революцій. Реципієнтами їхньої комунікативної діяльності стали численні закордонні медіаспоживачі. Сам процес переосмислення включає їхнє, часом, відмінне від традиційного західного бачення суті українських подій. Тексти О. Забужко й Т. Снайдера вільні від впливів фейків та інших ознак інформаційних воєн, пропагандистських кліше. У публіцистиці обох авторів наскрізною є думка про позитивний вплив Помаранчевої революції та Революції гідності на націєтворчі процеси в Україні.

Дуже важливою є їхня просвітницька позиція щодо українського дискурсу в західних медіа. Ця публіцистика в міжнародній комунікації на певний час порушила мовчання й незнання української дійсності – однієї з найбільших європейських країн.

Л. Донскіс називав такі прогалини вадою дискурсу й писав: «Справді, якщо ви американець, британець чи француз, то вам досить представи-

тися, і цим усе сказано. Але коли ви литовець, латиш чи естонець, то мусите докласти чималих зусиль, змалюючи свою країну або переповісти співрозмовникам вашу національну історію. Так відбувається, оскільки ви відсутні в системі миттєвої ідентифікації, що є частиною масового нарративу на Заході» [14, с. 201]. Л. Донскіс поширено описав це явище як «код миттєвої ідентифікації», брак якого для балтійських країн (ми ж відносимо це й до українських реалій) поглиблює асиметрію й нерівність щодо західних нарративів.

З огляду на це можемо стверджувати, що наша стаття є підґрунтям для подальшого дослідження: якою є перспектива вирватися із забуття і стати частиною західного нарративу. Наскільки це потрібно комунікативним зусиллям наукової й письменницької еліти? У публіцистиці О. Забужко й Т. Снайдера маємо приклади зваженого підходу до сучасної української історії, трансформованої української ідентичності як до частини європейських викликів. Усупереч офіційному європейському «глибокому занепокоєнню» тим, за що українська нація платить життям своїх героїв, міжнародна комунікація О. Забужко й Т. Снайдера закликає світову спільноту адекватно реагувати на боротьбу українців за державну цілісність, свободу й незалежність.

Список джерел

1. Пітерс Дж. Д. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / Дж. Д. Пітерс ; [пер. з англ. А. Іщенко]. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 302 с.
2. Carroll J. Ukraine's scream [Online Resource] / J. Carroll // The Boston Globe. – 30.11.2004. – Available at: http://www.boston.com/news/globe/editorial_opinion/oped/articles/2004/11/30/ukraines_scream/. – Accessed: 15.09.2015.
3. Забужко О. Let My People Go: 15 текстів про українську революцію / О. Забужко. – К.: Факт, 2005. – 232 с.
4. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / Д. Мак-Квейл ; [пер. з англ. О. Возьна, Г. Сташків]. – Львів: Літопис, 2010. – 538 с.
5. Почепцов Г. Стратегические коммуникации в политике, бизнесе и государственном управлении / Г. Почепцов. – К.: Альтерпрес, 2008. – 216 с.
6. Саїд Е. Гуманізм і демократична критика / Саїд Е. ; [пер. з англ. А. Чапая]. – К.: Медуза, 2014. – 144 с.
7. Бурдье П. Рефлексивна соціологія / П. Бурдье, Л. Вакан ; [пер. з англ. А. Рябчук]. – К.: Медуза, 2015. – 224 с.
8. Снайдер Т. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – 232 с.
9. Snyder T. Spielchen mit der Vergangenheit [Online Resource] // Der Spiegel Online. – 17.02.2014. – Available at: <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-125080828.html>. – Accessed: 15.09.2015.
10. Пахльовська О. Ave, Europa!: ст., доп., пу-

блиць. (1989–2008) / О. Пахльовська. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 656 с.

11. Квасниція О. Місія нових медіаінтелектуалів / О. Квасниція // Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід): кол. моногр.; [Й. Лось, С. Гавронський, Т. Лильо, М. Уліта та ін.] ; за наук. ред. проф. Й. Лося. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 392 с.

12. Zabuzhko O. Ukraine's Solidarity [Online Resource] // The Wall Street Journal. – 22.11.2004. – Available at: <http://www.wsj.com/articles/SB110109090553180560> . – Accessed: 15.09.2015.

13. Zabuzhko O. Ukraine Elections: First Hand Report: «It was Poland in 1980, Prague in 1989. Now It's our Turn» [Online Resource] // Spiegel Online International. – 26.11.2004. – Available at: <http://www.spiegel.de/international/ukraine-elections-first-hand-report-it-was-poland-in-1980-prague-in-1989-now-it-s-our-turn-a-329867.html> . – Accessed: 15.09.2015.

14. Бауман З. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плінній сучасності / З. Бауман, Л. Донскіс ; [пер. з англ. О. Бученка]. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – 280 с.

Sources and literature

1. Peters J. D. (2004), Speaking Into the Air: A History of the Idea of Communication, Publishing House «Kyiv-Mohyla Academy», Kyiv, 302 p.

2. Carroll J. (2004), «Ukraine's scream» The Boston Globe, available at: http://www.boston.com/news/globe/editorial_opinion/oped/articles/2004/11/30/ukraines_scream/ (accessed: 15 September 2015).

3. Zabuzhko O. (2005), Let My People Go: 15 Texts on the Ukrainian Revolution, Fakt, Kyiv, 232 p.

4. McQuail D. (2010), Mass Communication Theory, Litopys, Lviv, 538 p.

5. Pocheptsov G. (2008), Strategic Communications

Носова Б. Н.

Переосмысление роли международной коммуникации в развитии украинской нации: отображение в медиа

РЕФЕРАТ. Стаття посвящена изучению ведущей роли публицистики О. Забужко и Т. Снайдера в международной коммуникации. Речь идет об их многочисленных статьях и интервью представленных в зарубежных СМИ в период борьбы украинцев за свободу и достоинство во время двух революций: Оранжевой революции (2004) и Революции достоинства (2013–2014). Их работы расширили научно-общественный дискурс украинских революций. Реципиентами их коммуникативной деятельности стали многочисленные зарубежные медиапотребители. Их видение украинской истории, украинской идентичности, возникновения и развития украинской нации – отличное от традиционного западного. Важна их просветительская позиция относительно украинского дискурса в западных медиа. Публицистика О. Забужко и Т. Снайдера в международной коммуникации на некоторое время открыла миру украинскую действительность – реалии одной из крупнейших европейских стран.

Ключевые слова: интеллектуалы, коммуникация, медиа, публицистика, статья.

in Politics, Business and Public Administration, Alterpres, Kyiv, 216 p.

6. Said E. (2014), Humanism and Democratic Criticism, Medusa, Kyiv, 144 p.

7. Bourdieu P., Wacquant L. (2015), Reflexive Sociology, Medusa, Kyiv, 224 p.

8. Snyder T. (2014), Ukrainian History, Russian Politics, European Future, DUKH I LITERA, Kyiv, 232 p.

9. Snyder T. (2014), «Spielchen mit der Vergangenheit» Der Spiegel Online, available at: <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-125080828.html> (accessed: 15 September 2015).

10. Pachlowska O. (2008), Ave, Europa! Articles, Position Papers, Published Papers (1989-2008), University Publishing House PULSARY, 656 p.

11. Kvasnytsia O. (2012), The Mission of New Mediaintellectuals, Los, J., Gawronski, S., Lylo, T., Ulita, M. & others (Ed.), Modern Media Culture: Content, Concepts, Prospects (Ukrainian-Polish Experience): Multi-Authored Monograph, J. Los (Ed.), Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, P. 156-161.

12. Zabuzhko O. (2004), «Ukraine's Solidarity» The Wall Street Journal, available at: <http://www.wsj.com/articles/SB110109090553180560> (accessed: 15 September 2015).

13. Zabuzhko O. (2004), «Ukraine Elections: First Hand Report: «It was Poland in 1980, Prague in 1989. Now It's our Turn»» Spiegel Online International, available at: <http://www.spiegel.de/international/ukraine-elections-first-hand-report-it-was-poland-in-1980-prague-in-1989-now-it-s-our-turn-a-329867.html> (accessed: 15 September 2015).

14. Bauman Z., Donskis L. (2014), Moral Blindness: The Loss of Sensitivity in Liquid Modernity, DUKH I LITERA, Kyiv, 280 p.

